

Použitá literatura

Prameny

- Ambrosiaster, *Commentarius in epistulam secundam ad Corinthios* (= *Comm. II Cor.*), vyd. H. Vogels, Vindobonae 1968, str. 195–314 (CSEL 81/2).
- Ambrosiaster, *Quaestiones Veteris et Novi Testamenti* (= *Quaest. Vet. et Nov. Test.*), vyd. A. Souter, Vindobonae – Lipsiae 1908, str. 1–416 (CSEL 50).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Apologia David* (= *Apol. David*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 299–355 (CSEL 32/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Apologia David altera* (= *Apol. Dav. alt.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 359–408 (CSEL 32/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De Abraham* (= *De Abr.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 499–638 (CSEL 32/1).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De bono mortis* (= *De bon. mort.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 703–753 (CSEL 32/1).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De Cain et Abel* (= *De Cain*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 339–409 (CSEL 32/1).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De excessu fratris* (= *De exc. fr.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1955, str. 209–325 (CSEL 73).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De fide*, vyd. O. Faller, Vindobonae 1962, str. 3–307 (CSEL 78).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De fuga saeculi* (= *De fug. saec.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 163–207 (CSEL 32/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De Helia et ieiunio* (= *De Hel.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 409–466 (CSEL 32/2).

- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De Iacob et vita beata* (= *De Iac.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 3–70 (CSEL 32/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De incarnationis dominicae sacramento* (= *De incarn. dom. sacr.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1964, str. 225 až 281 (CSEL 79).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De institutione virginis* (= *De inst. virg.*), vyd. F. Gori, Milano – Roma 1989, str. 109–192 (SAEMO 14/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De interpellatione Iob et David* (= *De interp.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 211 až 296 (CSEL 32/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De Isaac vel anima* (= *De Isaac*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 641–700 (CSEL 32/1).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De mysteriis* (= *De myst.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1955, str. 89–116 (CSEL 73); vyd. a přel. G. Banterle, Milano – Roma 1982, str. 135–169 (SAEMO 17); vyd. a přel. B. Botte, Ambroise de Milan, *Des sacraments, Des mystères*, Paris 2007², str. 156–193 (SC 25bis); vyd. J. Schmitz, Freiburg in Br. – Basel 1990 (FC 3), str. 205–253; přel. J. H. Srawley – T. Thompson, *St. Ambrose, On the Mysteries and the Treatise on the Sacraments by an Unknown Author*, London 1919; přel. R. J. Deferrari, *Saint Ambrose, Theological and Dogmatic Works*, Washington, D. C. 1963, str. 3–28; přel. M. Verzich, *Kniha o tajemstvích*, in: *Pax*, 12, 1937, str. 138–141; 154–156; 173–175; 187–192; přel. M. Lichner – R. Horka, *Výklad vyznania viery, O sviatostiach, O tajomstvách. Svätý Ambróz a katechumenát*, Trnava 2017, str. 125–139.
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De Noe*, vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 413–497 (CSEL 32/1).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De obitu Theodosii* (= *De obit. Theod.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1955, str. 369–401 (CSEL 73).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De obitu Valentiniani* (= *De obit. Val.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1955, str. 329–367 (CSEL 73).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De officiis* (= *De off.*), vyd. M. Testard, Turnhout 2000 (CCL 15).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De paenitentia* (= *De paenit.*), vyd. a přel. O. Faller, Vindobonae 1955, str. 117–206 (CSEL 73).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De paradiso* (= *De parad.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 263–336 (CSEL 32/1).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De patriarchis* (= *De patr.*), vyd.

- C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 125–160 (CSEL 32/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De sacramentis* (= *De sacr.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1955, str. 15–85 (CSEL 73); vyd. a přel. G. Banterle, Milano – Roma 1982, str. 41–133 (SAEMO 17); vyd. a přel. B. Botte, Ambroise de Milan, *Des sacrements, Des mystères*, Paris 2007², str. 60–155 (SC 25bis); vyd. J. Schmitz, Freiburg in Br. – Basel 1990, str. 75–203 (FC 3); přel. R. J. Deferrari, Saint Ambrose, *Theological and Dogmatic Works*, Washington, D. C. 1963, str. 265–328; přel. M. Lichner – R. Horka, *Výklad vyznania viery, O sviatostiach, O tajomstvách. Svätý Ambróz a katechumenát*, Trnava 2017, str. 141–247.
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De Spiritu Sancto* (= *De Spir.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1964, str. 1–222 (CSEL 79).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De virginibus*, vyd. F. Gori, Milano – Roma 1989, str. 99–241 (SAEMO 14/1); přel. J. Zvěřina, *O pannách. O bratru Satyrovi*, Olomouc 1948, str. 58–114.
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *De virginitate*, vyd. F. Gori, Milano – Roma 1989, str. 13–107 (SAEMO 14/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Epistulae* (= *Ep.*), vyd. O. Faller – M. Zelzer, Vindobonae 1968–1982 (CSEL 82/1–3).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Exameron* (= *Exam.*), vyd. C. Schenkl, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1897, str. 3–261 (CSEL 32/1).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Exhortatio virginitatis* (= *Exh. virg.*), vyd. F. Gori, Milano – Roma 1989, str. 197–271 (SAEMO 14/2).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Explanatio symboli* (= *Expl. symb.*), vyd. O. Faller, Vindobonae 1955, str. 1–12 (CSEL 73); vyd. a přel. G. Banterle, Milano – Roma 1982, str. 25–39 (SAEMO 17); vyd. a přel. B. Botte, Ambroise de Milan, *Des sacrements, Des mystères*, Paris 2007², str. 46–59 (SC 25bis); přel. R. H. Connolly, *The Explanatio Symboli ad Initiandos: A Work of Saint Ambrose*, Cambridge 1952.
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Explanatio XII psalmorum* (= *Expl. ps.*), vyd. M. Petschenig, Vindobonae – Lipsiae 1919 (CSEL 64).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Expositio evangelii secundum Lucam* (= *Expos. Luc.*), vyd. M. Adriaen, Turnhout 1957, str. 1–400 (CCL 14).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Expositio psalmi CXVIII* (= *Expos. ps. CXVIII*), vyd. M. Petschenig, Vindobonae – Lipsiae 1913 (CSEL 62).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Fragmenta in Esaiam* (= *Fr. Is.*), vyd. P. A. Ballerini, Turnhout 1957, str. 405–408 (CCL 14).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Hymni* (= *Hymn.*), vyd. G. Banterle et

- al., Roma – Milano 1994, str. 27–91 (SAEMO 22); hymnus *Splendor paternae gloriae*, přel. J. Škrášek, *Liturgické hymny a sekvence*, in: *Duchovní pastýř*, 14, 1963, str. 31.
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Inscriptiones*, vyd. G. Banterle et al., Roma – Milano 1994, str. 93–123 (SAEMO 22).
- Ambrož (Aurelius Ambrosius), *Opere*, vyd. G. Coppa, Torino 1969.
- Athanasios, *De synodis Arimini in Italia et Seleucia in Isauria* (= *De synod.*), vyd. H. G. Opitz, Berlin 1940, str. 231–278 (AW II/1).
- Athanasios, *Epistula encyclica* (= *Ep. encycl.*), vyd. H. G. Opitz, Berlin 1935–1941, str. 169–177 (AW II/1).
- Athanasios, *Epistulae IV ad Serapionem* (= *Ep. ad Serap.*), vyd. K. Savidis, Berlin – New York 2010, str. 449–600 (AW I/1.4).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *Confessiones* (= *Confess.*), vyd. L. Verheijen, Turnhout 1981 (CCL 27).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *Contra academicos* (= *Contra acad.*), vyd. W. M. Green, Turnhout 1970, str. 3–61 (CCL 29).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *Contra Faustum* (= *Contra Faust.*), vyd. J. Zycha, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1891, str. 251–797 (CSEL 25).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *Contra Iulianum* (= *Contra Jul.*), PL 44,641–864.
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De quantitate animae* (= *De quant. anim.*), vyd. W. Hörmann, Vindobonae 1986, str. 131–231 (CSEL 89).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De beata vita*, vyd. W. M. Green, Turnhout 1970, str. 65–85 (CCL 29).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De catechizandis rudibus* (= *De cat. rud.*), vyd. J.-B. Bauer, Turnhout 1969, str. 121–178 (CCL 46).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De civitate Dei* (= *De civ. Dei*), vyd. B. Dombart – A. Kalb, I–II, Turnhout 1955 (CCL 47–48).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De dono perseverantiae* (= *De dono persev.*), PL 45,993–1034.
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De fide et operibus* (= *De fide et op.*), vyd. J. Zycha, Vindobonae – Lipsiae 1900, str. 35–97 (CSEL 41).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De ordine* (= *De ord.*), vyd. W. M. Green, Turnhout 1970, str. 89–137 (CCL 29).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *De sermone Domini in monte* (= *De serm. dom. m.*), vyd. A. Mutzenbecher, Turnhout 1967 (CCL 35).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *Enarrationes in Psalmos* (= *Enarr. Ps.*), vyd. E. D. Dekkers – I. Fraipont, I–III, Turnhout 1956 (CCL 38–40).

Použitá literatura

- Augustin (Aurelius Augustinus), *Epistulae* (= *Ep.*), vyd. A. Goldbacher, I–IV, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1895–1898 (CSEL 34, 44, 57–58).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *Quaestiones in Heptateuchum* (= *Quaest. Hept.*), vyd. J. Fraipont, Turnhout 1958, str. 1–377 (CCL 33).
- Augustin (Aurelius Augustinus), *Sermones* (= *Serm.*), vyd. P.-P. Verbraken – L. De Coninck – B. Coppeters 't Wallant – R. Demeulenaere, Turnhout 2008 (CCL 41Aa); český překl. D. Vopřada, *Promluvy o modlitbě Páně*, Praha 2019.
- Basil Veliký, *De spiritu sancto* (= *De Spir.*), vyd. a přel. B. Pruche, Basile de Césarée, *Sur le Saint-Esprit*, Paris 1945 (SC 17).
- Basil Veliký, *Epistulae* (= *Ep.*), vyd. Y. Courtonne, Saint Basile, *Correspondence*, I–III, Paris 1957–1966.
- Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*, Praha 1985; český překl. Žalmů: V. Renč, *Hlas Páně tříští cedry*, Kostelní Vydří 2010.
- Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche*, vyd. A. Hahn – G. L. Hahn – A. von Harnack, Breslau 1897⁴.
- Canones Hippolyti* (= *Can. Hipp.*), vyd. W. Riedel, in: *Die Kirchenrechtsquellen des Patriarchats Alexandrien*, Leipzig 1900, str. 200–230.
- Cicero (Marcus Tullius Cicero), *De natura deorum* (= *De nat. deor.*), vyd. W. Ax, Lipsiae 1933.
- Cicero (Marcus Tullius Cicero), *Rhetorici libri duo qui vocantur De inventione* (= *De invent.*), vyd. E. Stroebel, Lipsiae 1915.
- Commodianus, *Carmen de duobus populis* ([*Carmen apologeticum*] = *Carm. apol.*), vyd. J. Martin, Turnhout 1960, str. 73–113 (CCL 128).
- Conciliarum Oecumenicorum Decreta* (= *COD*), vyd. G. Alberigo – H. Jedin – Istituto per le Scienze Religiose, Bologna 2002.
- Concilium Eliberritanum* (= *Conc. Elib.*), PL 84,301–308.
- Constitutiones Apostolicae* (= *Const. apost.*), vyd. F. X. Funk, Paderbornae 1905.
- Cyprianus (Thascius Caecilius Cyprianus), *Ad Quirinum* (= *Ad Quir.*), vyd. R. Weber, Turnhout 1972, str. 3–179 (CCL 3).
- Cyprianus (Thascius Caecilius Cyprianus), *De oratione dominica* (= *De orat. dom.*), vyd. G. Hartel, Vindobonae 1868, str. 265–294 (CSEL 3/1).
- Cyprianus (Thascius Caecilius Cyprianus), *Epistulae* (= *Ep.*), vyd. G. Hartel, Vindobonae 1875 (CSEL 3/2).
- Cyrl Jeruzalémský, *Catecheses mystagogigcae* (= *Cat. myst.*), vyd. a přel. A. Piédagnel – P. Paris, Cyrille de Jérusalem, *Catéchèses mystagogiques*, Paris 1966 (SC 126).

- Didaché*, vyd. a přel. B. D. Ehrman, in: *The Apostolic Fathers*, I, Cambridge (Mass.) – London 2003, str. 408–443 (LCL 24).
- Didascalia apostolorum* (= *Didasc.*), vyd. F. X. Funk, Paderbornae 1906.
- Filón, *De opificio mundi* (= *De opif.*), vyd. L. Cohn – P. Wendland, Berolini 1896, str. 1–60 (PAO 1).
- Filón, *Quis rerum divinarum heres sit* (= *Qui rerum div. her.*), vyd. L. Cohn – P. Wendland, Berolini 1898, str. 1–71 (PAO 3).
- Gesta collationis Carthaginiensis a. 411* (= *Gesta coll. Carth.*), vyd. S. Lancel, Turnhout 1974, str. 3–257 (CCL 149A).
- Gesta Concilii Aquileiensis*, vyd. M. Zelzer, in: Ambrosius, *Epistularum liber decimus, Epistulae extra collectionem, Gesta concilii Aquileiensis*, Vindobonae 1982, str. 313–368 (CSEL 82/3).
- Horatius (Quintus Horatius Flaccus), *Carmina* (= *Carm.*), vyd. D. R. Shackleton Bailey, Stuttgartiae 1995³.
- Ignác z Antiochie, *Epistula ad Ephesios* (= *Ep. ad Eph.*), vyd. a přel. B. D. Ehrman, in: *The Apostolic Fathers*, I, Cambridge (Mass.) – London 2003, str. 219–241 (LCL 24).
- Ignác z Antiochie, *Epistula ad Magnesienses* (= *Ep. ad Magn.*), vyd. a přel. B. D. Ehrman, in: *The Apostolic Fathers*, I, Cambridge (Mass.) – London 2003, str. 242–255 (LCL 24).
- Ignác z Antiochie, *Epistula ad Smyrnenses* (= *Ep. ad Smyrn.*), vyd. a přel. B. D. Ehrman, in: *The Apostolic Fathers*, I, Cambridge (Mass.) – London 2003, str. 294–309 (LCL 24).
- Ignác z Antiochie, *Epistula ad Trallenses* (= *Ep. ad Trall.*), vyd. a přel. B. D. Ehrman, in: *The Apostolic Fathers*, I, Cambridge (Mass.) – London 2003, str. 256–269 (LCL 24).
- Inocenc I., *Epistulae et decreta* (= *Ep. et decr.*), PL 20,463–636.
- Irenej z Lyonu, *Adversus haereses* (= *Adv. haer.*), vyd. a přel. A. Rousseau – L. Doutreleau, Irénée de Lyon, *Contre les hérésies*, Paris 1965–1982 (SC 263–264; 293–294; 210–211; 100/1–2; 152–153).
- Jan Zlatoústý, *Catecheses ad illuminandos* (= *Cat. ad ill.*), vyd. a přel. A. Wenger, Jean Chrysostome, *Huit catéchèses baptismales*, Paris 1978 (SC 50bis).
- Jan Zlatoústý, *Catecheses baptismales* (= *Cat. bapt.*), vyd. a přel. A. Piédagnel – L. Doutreleau, Jean Chrysostome, *Trois catéchèses baptismales*, Paris 1990 (SC 366).
- Jan Zlatoústý, *Epistula 1 ad Innocentium* (= *Ep. ad Innocentium*), vyd. a přel. A.-M. Malingrey, in: Palladios, *Dialogue sur la vie de Jean Chrysostome*, Paris 1988, str. 45–95 (SC 342).

- Jan Zlatoústý, *Homiliae in Epistolam ad Colossenses* (= *Homil. Col.*), PG 62,299–391.
- Jan Zlatoústý, *Homiliae in Epistolam ad Ephesios* (= *Homil. Eph.*), PG 62,7–177.
- Jan Zlatoústý, *Homiliae in Epistolam primam ad Timotheum* (= *Homil. I Tim.*), PG 62,501–599.
- Jan Zlatoústý, *Homiliae in Epistolam secundam ad Corinthios* (= *Homil. II Cor.*), PG 61,381–611.
- Jan Zlatoústý, *Homiliae in Epistolam secundam ad Timotheum* (= *Homil. II Tim.*), PG 62, 599–653.
- Jan Zlatoústý, *In illud: „Nolo vos ignorare“* (= *In illud*), PG 51,241–252.
- Jeroným (Hieronimus Sophronius Eusebius), *Altercatio Luciferiani cum orthodoxo* (= *Alterc. Lucif.*), vyd. A. Canelis, Turnhout 2000 (CCL 79B).
- Justin, *Apologia* (= *Apol.*), vyd. a přel. Ch. Munier, Justin, *Apologie pour les chrétiens*, Paris 2006 (SC 507).
- Klement Alexandrijský, *Paedagogus* (= *Paed.*), vyd. O. Stählin, Leipzig 1905, str. 87–294 (GCS 12).
- Klement Alexandrijský, *Quis dives salvetur* (= *Quis dives*), vyd. O. Stählin, Leipzig 1909, str. 157–192 (GCS 17).
- Klement Římský, *Epistula ad Corinthios* (= *Ep.*), vyd. a přel. B. D. Ehrman, in: *The Apostolic Fathers*, I, Cambridge (Mass.) – London 2003, str. 17–152 (LCL 24).
- Lactantius (Lucius Caecilius Firmianus Lactantius), *Divinae institutiones* (= *Div. instit.*), vyd. S. Brandt, Vindobonae – Pragae – Lipsiae 1890 (CSEL 19).
- Liber pontificalis* (= *Lib. Pont.*), vyd. L. Duchesne, Paris 1955–1957.
- Liber sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli* (= *GeS*), vyd. L. C. Mohlberg, Roma 1960.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Œcumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum* (= *Missale Romanum*), Città del Vaticano 1970.
- Novum Testamentum Graece et Latine*, vyd. B. Aland – K. Aland, Stuttgart 2014²⁸.
- Órigenés, *Commentariorum series in Matthaeum* (= *Comm. ser. Matth.*), vyd. E. Klostermann – E. Benz, Leipzig 1933 (GCS 38).
- Órigenés, *Commentarius in Cantica Canticorum* (= *Comm. Cant.*), vyd. W. A. Baehrens, Leipzig 1925, str. 61–241 (GCS 33).

- Órigenés, *Commentarius in Ioannem* (= *Comm. Ioh.*), vyd. E. Preuschen, Leipzig 1903 (GCS 10).
- Órigenés, *Commentarius in Matthaeum* (= *Comm. Matth.*), vyd. E. Klostermann, Leipzig 1925 (GCS 40).
- Órigenés, *Contra Celsum* (= *Contra Cels.*), vyd. P. Koetschau, Leipzig 1899 (GCS 2–3).
- Órigenés, *De oratione* (= *De orat.*), vyd. P. Koetschau, Leipzig 1899, str. 295–403 (GCS 3).
- Órigenés, *Homiliae in Cantica Canticorum* (= *Homil. Cant.*), vyd. W. A. Baehrens, Leipzig 1925 (GCS 33); český překl. M. C. Putna, *O Písni písní*, Praha 2000.
- Órigenés, *Homiliae in Exodum* (= *Homil. Exod.*), vyd. W. A. Baehrens, Leipzig 1920, str. 145–279 (GCS 29).
- Órigenés, *Homiliae in Genesim* (= *Homil. Gen.*), vyd. W. A. Baehrens, Leipzig 1920, str. 1–144 (GCS 29).
- Órigenés, *Homiliae in Lucam* (= *Homil. Luc.*), vyd. M. Rauer, Leipzig 1930, str. 1–231 (GCS 35).
- Órigenés, *Homiliae in Numeros* (= *Homil. Num.*), vyd. W. A. Baehrens, Leipzig 1921, str. 1–285 (GCS 30).
- Órigenés, *Selecta in Exodum* (= *Select. Exod.*), PG 12,281–297.
- Ovidius (Publius Ovidius Naso), *Heroides*, vyd. R. Ehwald, in: *P. Ovidii Nasonis Opera*, I, Lipsiae 1907, str. 70–179.
- Paulinus z Milána, *Vita Ambrosii* (= *Vita Ambr.*), vyd. A. A. R. Bastiaensen, Milano 1975.
- Petr Chrysolog, *Sermones* (= *Serm.*), vyd. A. Olivar, Turnhout 1975 (CCL 24, 24A–B).
- Plótinus, *Enneades* (= *Enn.*), vyd. A. H. Armstrong, Cambridge (Mass.) – London 1969–1988 (LCL 440–445, 468).
- pseudo-Cyprianus, *De rebaptismate* (= *De rebapt.*), vyd. G. Hartel, Vindobonae 1871 (CSEL 3/3,69–92).
- pseudo-Didymos, *De trinitate* (= *De Trin.*), PG 39,269–992.
- pseudo-Dionýsios Areopagita, *De ecclesiastica hierarchia* (= *De eccl. hier.*), vyd. H. Ch. Brennecke – E. Mühlberg, Berlin – Boston 2012², str. 61–132 (PTS 67).
- pseudo-Serapión z Thmuis, *The Sacramentary of Serapion of Thmuis* (= *Euch.*), vyd. F. E. Brightman, in: *JThS* 1, 1899, str. 88–113.
- Quodvultdeus, *De symbolo II*, vyd. R. Braun, Turnhout 1976, str. 335–348 (CCL 60).

- Rufinus (Tyrannius Rufinus), *Explanatio symboli* (= *Expl. symb.*), vyd. M. Simonetti, Turnhout 1961, str. 133–182 (CCL 20).
- Rufinus (Tyrannius Rufinus), *Historia ecclesiastica* (= *Hist. eccl.*), vyd. E. Schwartz – T. Mommsen, Lipsiae 1908 (GCS 9).
- Řehoř z Elvíry, *Tractatus Origenis de libris Sanctarum Scripturarum* (= *Tract.*), vyd. V. Bulhart, Turnhout 1967, str. 5–146 (CCL 69).
- Řehoř z Nyssy, *De iis qui baptismum differunt* (= *De iis qui bapt. diff.*), PG 46,416–432.
- Řehoř z Nyssy, *Homiliae in Cantica Canticorum* (= *Homil. Cant.*), vyd. H. Langerbeck, Leiden 1960, str. 3–469 (GNO 6).
- Řehoř z Nyssy, *In Baptismum Christi* (= *In Bapt. Christi*), PG 46,577–599.
- Septuaginta, id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, vyd. A. Rahlfs, Stuttgart 1979.
- Sókratés Scholastikos, *Historia ecclesiastica* (= *Hist. eccl.*), vyd. G. Ch. Hansen – M. Širinjan, Berlin 1995 (GCS, Neue Folge, 1).
- Sózomenos, *Historia ecclesiastica* (= *Hist. eccl.*), vyd. a přel. A.-J. Festugière – B. Grillet – G. Sabbah, Sozomen, *Histoire ecclésiastique*, Paris 1983–2008 (SC 306, 418, 495, 516).
- Symmachus (Quintus Aurelius Symmachus), *Relatio* (= *Rel.*), vyd. M. Zelzer, Vindobonae 1982 (CSEL 82/3,21–33).
- Tertullianus (Quintus Septimius Florens Tertullianus), *Adversus Marcionem* (= *Adv. Marc.*), vyd. E. Kroymann, in: *Tertulliani Opera*, I, Turnhout 1954, str. 441–726 (CCL 1).
- Tertullianus (Quintus Septimius Florens Tertullianus), *Apologeticum* (= *Apol.*), vyd. E. Dekkers, in: *Tertulliani Opera*, I, Turnhout 1954, str. 85–171 (CCL 1).
- Tertullianus (Quintus Septimius Florens Tertullianus), *De baptismo* (= *De bapt.*), vyd. J. G. F. Borleffs, in: *Tertulliani Opera*, I, Turnhout 1954, str. 277–295 (CCL 1).
- Tertullianus (Quintus Septimius Florens Tertullianus), *De oratione* (= *De orat.*), vyd. G. F. Diercks, in: *Tertulliani Opera*, I, Turnhout 1954, str. 257–274 (CCL 1; český překl. P. Koronthály – D. Vopřada, *O modlitbě*, Praha 2020).
- Tertullianus (Quintus Septimius Florens Tertullianus), *De praescriptione haereticorum* (= *De praescr.*), vyd. R. F. Refoulé, in: *Tertulliani Opera*, I, Turnhout 1954, str. 187–224 (CCL 1).
- Tertullianus (Quintus Septimius Florens Tertullianus), *De pudicitia* (= *De pudic.*), vyd. E. Dekkers, in: *Tertulliani Opera*, II, Turnhout 1954, str. 1281–1330 (CCL 2).

- Testamentum Domini nostri Iesu Christi* (= *Test. Dom.*), vyd. I. E. Rahmani, Maguntiae 1899.
- Theodor z Mopsuestie, *Homiliae catecheticae* (= *Hom. cat.*), vyd. R. Tonneau – R. Devréesse, *Les homélies catéchétiques de Theodore de Mopsuestie*, Città del Vaticano 1949 (*StT* 145).
- Theodórétos z Kyrrhu, *Historia ecclesiastica* (= *Hist. eccl.*), vyd. L. Parmentier, Leipzig 1911 (*GCS* 19).
- Theodórétos z Kyrrhu, *Quaestiones in Exodum* (= *Quaest. Exod.*), *PG* 80,225–298.
- Theodosiani libri XVI cum Constitutionibus Sirmondianis et Leges novellae ad Theodosianum pertinentes* (= *CTh*), vyd. T. Mommsen – P. M. Meyer, Berolini 1905.
- Traditio apostolica* (= *Trad. apost.*), vyd. P. F. Bradshaw a kol., Minneapolis (Minn.) 2002.
- Vergilius (Publius Vergilius Maro), *Georgica* (= *Georg.*), vyd. O. Ribbeck, in: *P. Vergilii Maronis opera*, I, Lipsiae 1894, str. 61–208.
- Zósimos, *Historia nova* (= *Hist. nova*), vyd. a přel. F. Paschoud, Zosime, *Histoire nouvelle*, I–III/2, Paris 1971–1989.

Sekundární literatura

- Aasgard, R., *Ambrose and Augustine: Two Bishops on Baptism and Christian Identity*, in: D. Hellholm – T. Vegge – Ø. Norderval – C. Hellholm (vyd.), *Ablution, Initiation, and Baptism. Late Antiquity, Early Judaism, and Early Christianity*, Berlin – Boston 2011, str. 1253–1282.
- An, P. H., *La relazione tra l'Eucaristia e la remissione dei peccati in alcuni Padri occidentali*, diss. Roma 2006.
- Asiedu, F. B. A., *The Song of Songs and the Ascent of the Soul: Ambrose, Augustine, and the Language of Mysticism*, in: *VigChr* 55, 2001, č. 3, str. 299–317.
- Atchley, C., *The Date of De Sacramentis*, in: *JThS* 30, 1929, str. 281–286.
- Banterle, G., *Introduzione*, in: týž (vyd.), *SAEMO* 17, Roma – Milano 1987, str. 9–39.
- Bardy, G., *Melchisédech dans la tradition patristique*, in: *Revue Biblique*, 36, 1926, str. 496–509; 37, 1927, str. 25–45.
- Bartelink, G. J. M., *Quelques observations sur les dénominations du diable et des démons chez Ambroise et Jérôme*, in: G. J. M. Bartelink – A. Hilhorst – C. H. Kneepkens (vyd.), *Eulogia. Mélanges offerts*

- à Antoon A. R. Bastiaensen à l'occasion de son soixante-cinquième anniversaire, Steenbrugge 1991, str. 1–10.
- Bartelink, M., „*Fragilitas humana*“ chez saint Ambroise, in: G. Lanzatti (vyd.), *Ambrosius Episcopus. Atti del Congresso internazionale di studi ambrosiani nel XVI centenario della elevazione di sant'Ambrogio alla cattedra episcopale, Milano 2–7 dicembre 1974*, II, Milano 1976, str. 130–142.
- Bastiaensen, A. A. R., *Observations sur le vocabulaire liturgique dans l'Itinéraire d'Égerie*, Nijmegen 1962.
- Beato, L., *Teologia della malattia in S. Ambrogio*, Torino 1968.
- Beatrice, P. F., *La lavanda dei piedi. Contributo alla storia delle antiche liturgie cristiane*, Roma 1983.
- Blumberg, A., *Ambrosius von Mailand und die Metapher von der Besiegelung mit dem Heiligen Geist in seinen Taufkatechesen „De sacramentis“ (sacr. 6,2,6–9) und seiner systematischen Schrift „De spiritu sancto“ (spir. 1,6,78–80): Zwei unterschiedliche Textgattungen im Vergleich*, in: *Sacris Erudiri*, 51, 2012, str. 59–78.
- Blumberg, A., *Accepisti signaculum spiritale: das geistliche Siegel der Taufe im Spiegel der Werke des Ambrosius von Mailand*, Regensburg 2012.
- Bonato, A., *Origini della liturgia ambrosiana e riti battesimali nella catechesi mistagogica di Ambrogio*, in: *Aug* 37, 1997, str. 77–112.
- Bonato, A., *Teologia e spiritualità dell'Eucaristia negli scritti di sant'Ambrogio*, in: *Dizionario di Spiritualità Biblico-Patristica*, 20, 1998, str. 207–260.
- Bonert, R., *Les commentaires byzantins de la divine liturgie du VIIe au XVe siècle*, Paris 1966.
- Bonney, G., *L'esegesi di sant'Ambrogio in relazione alle figure femminili dell'Expositio secundum Lucam*, in: *Salesianum*, 55, 1995, str. 123–139.
- Borella, P., *La consacrazione degli olii nell'antico rito ambrosiano*, in: *Ambrosius*, 32, 1956, str. 92–98.
- Borella, P., *Il canone della Messa Romana nella sua evoluzione storica*, in: *Ambrosius*, 35, 1959, str. 26–50.
- Borella, P., *Il rito ambrosiano*, Brescia 1964.
- Botte, B., *L'Ange du sacrifice*, in: *Cours et conférences des semaines liturgiques*, V, Louvain 1929, str. 209–221.
- Botte, B., *Le Canon de la messe romaine*, Louvain 1935.

- Botte, B., *Conficere corpus Christi*, in: *Année Théologique*, 8, 1947, str. 300–315.
- Botte, B., *Introduction*, in: *SC 25bis*, Paris 1994, str. 8–45.
- Botte, B., *La sputation, antique rite baptismal?*, in: *Mélanges offerts à M.lle Christine Mohrmann*, Utrecht – Anvers 1963, str. 196–201.
- Bouhot, J.-P., *Le baptême et sa signification*, in: *Settimane di studio del CISAM. XXXIII, Segni e riti della Chiesa altomedievale occidentale (Spoleto, 11–17 aprile 1985)*, I, Spoleto 1987, str. 251–267.
- Bouhot, J.-P., *La tradition catéchétique et exégétique du Pater noster*, in: *RechAug* 33, 2003, str. 3–18.
- Bradshaw, P. F., *Diem Baptismo Sollemniozem: Initiation and Easter in Christian Antiquity*, in: M. E. Johnson – A. Kavanagh (vyd.), *Living Water, Sealing Spirit: Readings on Christian Initiation*, Collegeville (Minn.) 1995, str. 137–147.
- Bradshaw, P. F., *The Gospel and the Catechumenate in the Third Century*, in: *JThS* 50/1, 1999, str. 143–152.
- Bradshaw, P. F., *The Search for the Origins of Christian Worship. Sources and Methods for the Study of Early Liturgy*, Oxford 2002².
- Brightman, F. E., *The Sacramentary of Serapion of Thmuis*, in *JThS* 1, 1899, str. 88–113.
- Cabrol, F., *Huile*, in: *DACL* VI/2, Paris 1925, sl. 2777–2783.
- Cacucci, F., *La mistagogia. Una scelta pastorale*, Bologna 2006.
- Calcaterra, C., *La catechesi pasquale di Ambrogio di Milano*, Milano 1973.
- Callewaert, C., *La durée et le caractère du carême ancien dans l'Église latine*, in: týž, *Sacris Erudiri: fragmenta liturgica collecta*, Steenbrugge 1940, str. 449–506.
- Cameron, A., *Gratian's Repudiation of the Pontificali Robe*, in: *Journal of Roman Studies*, 58, 1968, str. 96–102.
- Campenhausen, H. von, *Ambrosius von Mailand als Kirchenpolitiker*, Berlin – Leipzig 1929.
- Caspari, C. P., *Ungedruckte, unbeachtete, und wenig beachtete Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel*, Christiania 1866–1875.
- Cattaneo, E., *La religione a Milano nell'età di sant'Ambrogio*, Milano 1974.
- Cattaneo, E., *Il „Cantico dei Cantici“ nelle catechesi mistagogiche di sant'Ambrogio di Milano*, in: *La Civiltà Cattolica*, 149, 1998, č. 3, str. 25–41.

- Clancy, F. G., *The Eucharist in St Ambrose's „Commentary on the Psalms“*, in: *SP* 69, 2013, str. 35–44.
- Colish, M. L., *Ambrose's Patriarchs: Ethics for the Common Man*, Notre Dame (Ind.) 2005.
- Connolly, R. H., *The „De Sacramentis“ a Work of St. Ambrose*, in: *Downside Review*, 59, 1941, str. 1–14.
- Cracco Ruggini, L., *Ambrogio e le opposizioni anticattoliche fra il 383 e il 390*, in: *Aug* 14, 1974, str. 409–449.
- Cracco Ruggini, L., *Milano capitale: gruppi religiosi e conflitti fra IV e V secolo*, in: *ASE* 26, 2009, č. 1, str. 7–22.
- Daniélou, J., *Traversée de la mer Rouge et baptême aux premiers siècles*, in: *RechSR* 33, 1946, str. 402–430.
- Daniélou, J., *La typologie d'Isaac dans le christianisme primitif*, in: *Biblica*, 28, 1947, str. 363–393.
- Daniélou, J., *Platonisme et théologie mystique. Doctrine spirituelle de saint Grégoire de Nysse*, Paris 1953.
- Daniélou, J., *Bibbia e liturgia. La teologia biblica dei sacramenti e delle feste secondo i Padri della Chiesa*, Milano 1958.
- Dassmann, E., *Die Frömmigkeit des Kirchenvaters Ambrosius von Mailand: Quellen und Entfaltung*, Münster 1965.
- Dassmann, E., *Ecclesia vel anima. Die Kirche und ihre Glieder in der Hoheliederklärung bei Hippolyt, Origenes und Ambrosius von Mailand*, in: *RQ* 61, 1966, str. 121–144.
- Dassmann, E., *La sobria ebrezza dello Spirito. La spiritualità di S. Ambrogio vescovo di Milano*, Sacro Monte Varese 1975.
- Dassmann, E., *Ambrosius von Mailand. Leben und Werk*, Stuttgart 2004.
- Decker, W., *Athleten*, in: *DNP* 2, Stuttgart – Weimar 1997, sl. 204–207.
- Delehay, H., *Trois dates du calendrier romain*, in: *Analecta Bollandiana*, 46, 1928, str. 57–67.
- De Maria, A., *Secondo l'ordine di Melchisedec*, in: *Laós*, 16, 2009, str. 55–58.
- Dietz, K., *Marcomanni*, in: *DNP* 7, Stuttgart – Weimar 2006, sl. 866–868.
- Di Muro, V., *Stile orale e intervento del tachigrafo nel De sacramentis di Ambrogio di Milano*, in: *Aug* 40/2, 2000, str. 407–430.
- Dodaro, R., *Sacramenta ex latere Christi*, in: *AL* 4, Basel 2018, sl. 1257 až 1258.
- Doležal, S., *Rethinking a Massacre: What Really Happened in Thessalonica and Milan in 390?*, in: *Eirene. Studia Graeca et Latina*, 50, 2014, str. 89–107.

- Dölger, F. J., *Die Sonne der Gerechtigkeit und der Schwarze*, Münster 1918.
- Dölger, F. J., *Sacramentum militiae*, in: *AC* 2, 1930, str. 268–280.
- Dölger, F. J., *Beiträge zur Geschichte des Kreuzzeichens IV*, in: *Jahrbuch für Antike und Christentum*, 4, 1961, str. 5–17.
- Dondayne, A. *La discipline des scrutins dans l'Église latine avant Charlemagne*, in: *Revue d'histoire ecclésiastique*, 28, 1932, str. 5–33, 751–788.
- Dubovský, P. (vyd.), *Marek*, Trnava 2013.
- Dudden, F. H., *The Life and Times of Saint Ambrose*, Oxford 1935.
- Dudzik, P., *Počátky ariánského sporu. Řecké teologické prameny k ariánské kontroverzi před koncilem v Nikaii (325)*, Praha 2019.
- Duhr, J., *Communion fréquent*, in: *DSAM* 2, Paris 1953, sl. 1234–1292.
- Dulat-Gravier, A.-S., *Différentiation sexuelle et anthropologie dans la pensée d'Ambroise de Milan*, in: *RSR* 91, 2017, str. 543–564.
- Dunkle, B. P., *Enchantment and Creed in the Hymns of Ambrose of Milan*, New York 2016.
- Duval, Y.-M., *Ambroise, de son élection à sa consécration*, in: G. Lazzati (vyd.), *Ambrosius episcopus. Atti del Congresso internazionale di studi ambrosiani nel XVI centenario della elevazione di sant'Ambrogio alla cattedra episcopale, Milano 2–7 dicembre 1974*, II, Milano 1976, str. 243–283.
- Ekenberg, A., *Initiation in the Apostolic Tradition*, in: D. Hellholm – T. Vegge – Ø. Norderval – C. Hellholm (vyd.), *Ablution, Initiation, and Baptism. Late Antiquity, Early Judaism, and Early Christianity*, Berlin – Boston 2011, str. 1011–1050.
- Faller, O., *Das Teufelanspeien im Mailänder Taufritual?*, in: *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft*, 9, 1929, str. 128–132.
- Faller, O., *Ambrosius, der Verfasser von De sacramentis. Die inneren Echtheitsgründe*, in: *ZKTh* 64, 1940, str. 1–101.
- Faller, O., *Prolegomena*, in: *CSEL* 73, Vindobonae 1955, str. 1*–125*.
- Finn, T. M., *Early Christian Baptism and the Catechumenate: Italy, North Africa, and Egypt*, Collegeville (Minn.) 1992.
- Finn, T. M., *From Death to Rebirth*, New York – Mahwah (NJ) 1997.
- Fitzgerald, A. D., *Conversion through Penance in the Italian Church of the Fourth and Fifth Centuries: New Approaches to the Experience of Conversion from Sin*, Lewiston (NY) 1988.
- Francesconi, G., *Storia e simbolo. „Mysterium in figura“: la simbolica*

- storico-sacramentale nel linguaggio e nella teologia di Ambrogio di Milano, Brescia 1981.
- Frede, H. J., *Kirchenschriftsteller. Verzeichnis und Sigel. Repertorium scriptorum ecclesiasticorum latinorum saec. IX antiquiorum siglis adpositis quae in Bibliorum Sanctorum iuxta veterem latinam versionem adhibentur*, Freiburg 1995⁴.
- Gamber, K., *Ist Niceta vom Remesiana der Verfasser von De Sacramentis?*, in: *OstSt* 7, 1958, str. 153–172.
- Gamber, K., *Die sechs Bücher „Ad competentes“ des Niceta von Remesiana. Frühchristliche Taufkatechesen aus dem römischen Dacien*, in: *OstSt* 9, 1960, str. 123–173.
- Gamber, K., *Niceta von Remesiana. Instructio ad competentes; frühchristliche Katechesen aus Dacien*, Regensburg 1964.
- Gamber, K., *Die Autorschaft von De Sacramentis*, in: *RQ* 61, 1966, str. 94–104.
- Gamber, K., *Missa Romensis*, Regensburg 1970.
- Gamber, K., *Die Übersetzung „für euch und für alle“ im neuen deutschen Missale*, in: *týž, Kult und Mysterium. Das Liturgieverständnis der frühen, ungeteilten Christenheit*, Regensburg 1983, str. 63–67.
- Gamber, K., *Eine Frühform des römischen Messkanons zur „Prex mystica“ in den Sermonen „De sacramentis“*, in: *EL* 103, 1989, str. 494–502.
- Gerzaguët, C., *Ambrosius Mediolanensis*, in: A. Dupont – S. Boodts – G. Partoens – J. Leemans (vyd.), *Preaching in the Patristic Era: Sermons, Preachers, and Audiences in the Latin West*, Leiden – Boston 2018, str. 160–167.
- Grossi, V., *I sacramenti nel Padri della Chiesa: l'iter semiologico-storico-teologico*, Roma 2009.
- Gryson, R., *Le prêtre selon S. Ambroise*, Louvain 1968.
- Guy, L., *„Naked“ Baptism in the Early Church: The Rhetoric and the Reality*, in: *Journal of Religious History*, 27, 2003, str. 133–142.
- Gy, P.-M., *Le Sanctus Romain et les Anaphores Orientales*, in: *Mélanges liturgiques offerts au R. P. Dom Bernard Botte*, Louvain 1972, str. 167–174.
- Hälström, G. af, *More than Initiation? Baptism according to Origen of Alexandria*, in: D. Hellholm – T. Vegge – Ø. Norderval – C. Hellholm (vyd.), *Ablution, Initiation, and Baptism. Late Antiquity, Early Judaism, and Early Christianity*, Berlin – Boston 2011, str. 989–1009.
- Halton, T., *Baptism as Illumination*, in: *Irish Theological Quaterly*, 32, 1965, str. 28–41.

- Harmless, W., *Augustine and the Catechuminate*, Collegeville (Minn.) 2014².
- Haunerland, W., *Die Fußwaschung am Gründonnerstag: Evangelien spiel oder Nachfolgehandlung?*, in: *Liturgisches Jahrbuch*, 48, 1998, str. 79–95.
- Heidl, G., *Early Christian Imagery of the ‚virga virtutis‘ and Ambrose’s Theology of Sacraments*, in: *SP* 59, 2013, str. 69–75.
- Hitchcock, F. R. M., *Venerius, Bishop of Milan, Probable Author of the „De Sacramentis“?*, in: *Hermathena*, 70, 1947, str. 23–38; 71, 1948, str. 19–35.
- Horka, R., *Čo znamená η λογική λατρεία?*, in: Ľ. Buzássyová – E. Juríková – N. Sipekiová (vyd.), *Decus sapientiae. Sambucus Supplementum III*, Trnava 2011, str. 56–61.
- Hurschmann, R., *Badehose*, in: *DNP* 2, Stuttgart – Weimar 1997, sl. 391.
- Hušek, V., *Peccata hereditaria u Ambrože Milánského*, in: *StTh* 6, 2004, č. 3, str. 29–36.
- Chastagnol, A., *Autour de la „sobre ivresse“ de Bonosus*, in: *Bonner Historia-Augusta-Colloquium 1972/1974*, Bonn 1976, str. 91–112.
- Chauvet, P., *Sacerdoce des baptisés, sacerdoce des prêtres: textes de l’Antiquité chrétienne, de Tertullien à Pierre Damien*, Paris 1991.
- Christiansen, E. J., *Women and Baptism*, in: *Studia Theologica: Nordic Journal of Theology*, 35, 1981, str. 1–8.
- Illert, D., *Die Taufe bei Ambrosius von Mailand*, diss. Kiel 1962.
- Jackson, P., *The Meaning of „Spiritale Signaculum“ in the Mystagogy of Ambrose of Milan*, in: *Ecclesia Orans*, 7, 1990, str. 77–94.
- Jensen, R. M., *Living Water: Images, Symbols, and Settings of Early Christian Baptism*, Leiden 2011.
- Johanny, R., *L’Eucharistie centre de l’histoire du salut chez saint Ambroise*, Paris 1968.
- Johnson, M. E., *From Three Weeks to Forty Days: Baptismal Preparation and the Origins of Lent*, in: M. E. Johnson – A. Kavanagh (vyd.), *Living Water, Sealing Spirit: Readings on Christian Initiation*, Collegeville (Minn.) 1995, str. 118–136.
- Jungmann, J. A., *The Mass of the Roman Rite*, New York 1955 (orig. *Missarum Sollemnia*, Freiburg 1949).
- Jüthner, J., *Bad*, in: *Reallexikon für Antike und Christentum*, 1, Stuttgart 1950, sl. 1134–1135.
- Karfíková, L., *Fusca sum et decora: Svatost cirkve a svatost duše podle Órigenových výkladů Velepísně*, in: *StTh* 12, 2010, str. 1–18.

- Keifer, R. A., *The Unity of the Roman Canon: An Examination of Its Unique Structure*, in: *Studia Liturgica*, 11, 1976, str. 39–58.
- Kelly, J. N. D., *Early Christian Creeds*, Harlow 1976³.
- Klauser, T., *A Short History of the Western Liturgy*, Oxford 1979.
- Koronthályová, M., *Vexilla regis. Výbor z latinské duchovní poezie*, Praha 2004.
- Kouřil, J., *Athlétai a sportovní tituly antického světa*, in: *Tělesná kultura*, 39/1, 2016, str. 15–26.
- Kretschmar, G., *Die Geschichte des Taufgottesdienstes in der alten Kirche*, in: K. F. Müller – W. Blankenburg (vyd.), *Der Taufgottesdienst*, Kassel 1970, str. 1–348.
- Kunetka F., *Obřad umývání nohou v liturgii Zeleného čtvrtku: anamnesis nebo mimésis?*, in: *StTh* 20/2, 2018, str. 67–107.
- Lazzati, G., *L'autenticità del „De Sacramentis“ e la valutazione letteraria delle opere di s. Ambrogio*, in: *Aevum*, 29, 1955, str. 17–48.
- Leal, J., *Simbolo apostolico*, in: *Nuovo dizionario di patristica ed antichità cristiane*, 3, Torino 2008, sl. 4848–4849.
- Leclercq, H., *Onction*, in: *DACL* XII/2, Paris 1936, sl. 2116–2128.
- Léon-Dufour, X., *Lettura del Vangelo secondo Giovanni, I–IV*, Cinisello Balsamo 1992.
- Lewy, H., *Sobria ebrietas. Untersuchungen zur Geschichte der antiken Mystik*, Gießen 1929.
- Lichner, M. – Horka, R., *Svätý Ambróz a katechumenát*, in: *Svätý Ambróz, Výklad vyznania viery, O sviatostiach, O tajomstvách*, prel. tíž, Trnava 2017, str. 5–101.
- Lorenz, B., *Das vierte bis sechste Jahrhundert (Western)*, Göttingen 1970.
- Lubac, H. de, *Exégèse médiévale: les quatre sens de l'Écriture, I–II*, Paris 1959–1964.
- Luneau, A., *L'histoire de salut chez les Pères de l'Église*, Paris 1964.
- Lusuardi Siena, S. – Sannazaro, M., *I battisteri del complesso episcopale milanese alla luce delle recenti indagini archeologiche*, in: *L'edificio battesimale in Italia: Aspetti e problemi. Atti dell'VIII Congresso Nazionale di Archeologia Cristiana, 21–26 settembre 1998*, Bordighera 2000, str. 647–674.
- Madec, G., *Saint Ambroise et la philosophie, I–II*, Paris 1974.
- Madec, G., *La centralité du Christ dans la spiritualité d'Ambroise*, in: L. F. Pizzolato – M. Rizzi (vyd.), *Nec timeo mori: atti del Congresso internazionale di studi ambrosiani nel XVI centenario della morte di Sant'Ambrogio: Milano, 4–11 aprile 1997*, Milano 1998, str. 221–234.

- Magas, K. D., *Ambrose Revisited: Ressourcement and the Importance of Historical Inquiry*, in: *Worship*, 87, 2013, str. 226–245.
- Malvy, A., *Lavement des pieds*, in: *Dictionnaire de théologie catholique*, 9/1, Paris 1926, sl. 31–36.
- Mara, M. G., *Ambrogio di Milano*, in: A. di Bernardino (vyd.), *Patrologia*, III, Roma 1977, str. 135–169.
- Margoni-Kögler, M., *Sanctus (sanctificatio, sanctitas)*, in: *AL* 5, Basel 2019, sl. 41–50.
- Markschies, Ch., *Ambrosius von Mailand und die Trinitätstheologie. Kirchen- und theologiegeschichtliche Studien zu Antiarrianismus und Neunizänismus bei Ambrosius und im lateinischen Westen (364–381 n. Chr.)*, Tübingen 1995.
- Martimort, A. G., *Attualità della catechesi sacramentale di sant’Ambrogio*, in: *Vetera Christianorum*, 18, 1981, str. 81–103.
- Maschio, G., *La figura di Cristo nel Commento al Salmo 118 di Ambrogio di Milano*, Roma 2003.
- Mazza, E., *The Eucharistic Prayers of the Roman Rite*, Collegeville (Minn.) 1986.
- Mazza, E., *La portata teologica del termine „mistero“*, in: *Rivista teologica*, 74, 1987, str. 321–338.
- Mazza, E., *La Mistagogia. Una teologia della liturgia della liturgia nell’epoca patristica*, Roma 1988¹.
- Mazza, E., *La mistagogia. Le catechesi liturgiche della fine del quarto secolo e il loro metodo*, Roma 1996².
- Mazza, E., *Il tema del sacrificio nelle mistagogie della fine del quarto secolo*, in: *ASE* 19/1, 2002, str. 167–199.
- McHugh, M. P., *Satan and Saint Ambrose*, in: *Classical Folia*, 26, 1972, str. 94–106.
- McHugh, M. P., *The Demonology of Saint Ambrose in Light of the Tradition*, in: *Wiener Studien*, 98, 1978, str. 205–231.
- McLynn, N. B., *Ambrose of Milan: Church and Court in a Christian Capital*, Berkeley 1994.
- Meloni, P., *Il profumo dell’immortalità*, Roma 1975.
- Meslin, M., *Les Ariens d’Occident 335–430*, Paris 1967.
- Mesot, J., *Die Heidenbekehrung bei Ambrosius von Mailand*, Schöneck 1958.
- Metzger, M., *Le Notre Père dans les institutions baptismales*, in: *ASR* 3, 2010, str. 41–54.

- Mirabella Roberti, M., *Il Battistero di Sant'Ambrogio a Milano*, in: *RechAug* 4, 1966, str. 3–10.
- Mirabella Roberti, M., *Il battistero ambrosiano di San Giovanni alle Fonti*, Milano 1974.
- Miralles, A., *Il Cantico dei Cantici nella spiritualità eucaristica di S. Ambrogio*, in: *Lecture cristiane dei Libri Sapienziali. XX Incontro di studiosi della antichità cristiana, 9–11 maggio 1991*, Roma 1992, str. 377–386.
- Mohrmann, Ch., *Les origines de la latinité chrétienne à Rome*, in: *VigChr* 3, 1949, str. 47–106; 163–183.
- Mohrmann, Ch., *Le style oral du De Sacramentis de Saint Ambroise*, in: *VigChr* 6, 1952, str. 168–177.
- Mohrmann, Ch., *Pascha, Passio, Transitus*, in: *EL* 66, 1952, str. 37–52.
- Mohrmann, Ch., *Liturgical Latin. Its Origin and Character*, Washington, D. C. 1957.
- Mohrmann, Ch., *Études sur le latin des Chrétiens*, I–IV, Roma 1961–1977.
- Mohrmann, Ch., *Observations sur le „De Sacramentis“ et „De Mysteriis“ de saint Ambroise*, in: G. Lanzatti (vyd.), *Ambrosius episcopus. Atti del Congresso internazionale di studi ambrosiani nel XVI centenario della elevazione di sant'Ambrogio alla cattedra episcopale, Milano 2–7 dicembre 1974*, I, Milano 1976, str. 103–123.
- Monachino, V., *La cura pastorale a Milano, Cartagine e Roma nel sec. IV*, Roma 1947.
- Monachino, V., *Sant'Ambrogio e la cura pastorale a Milano*, Milano 1972.
- Moreton, M. B., *Offertory Procession?*, in: *SP* 17, 1982, str. 569–575.
- Moretti, P. F., *La Bibbia e il discorso dei Padri latini sulle donne. Da Tertulliano a Girolamo*, in: K. E. Børresen – E. Prinzivalli (vyd.), *Le donne nello sguardo degli antichi autori cristiani*, Trapani 2013, str. 137–174.
- Morin, G., *La Sputation, rite baptismal de l'église de Milan au IVe siècle, d'après un passage corrigé du De mysteriis de S. Ambroise*, in: *RBen* 14, 1899, str. 414–418.
- Morin, G., *Pour l'authenticité du De sacramentis et de l'Explanatio symboli de S. Ambroise*, in: *JL* 8, 1928–1929, str. 86–106.
- Morin, G., *Depuis quand une canon fixe à Milan?*, in: *RBen* 51, 1939, str. 101–108.
- Muncey, R. W., *The New Testament Text of Saint Ambrose*, Cambridge 1959.

- Nauroy, G., *Ambroise de Milan. Écriture et esthétique d'une exégèse pastorale*, Bern 2003.
- Oppenheim, P., *Symbolik und religiöse Wertung des Mönchkleides im christlichen Altertum*, Münster 1932.
- Orazio, A., *Figure veterotestamentarie del battesimo in S. Ambrogio. Per un'attualizzazione della mistagogia antica*, in: *Rassegna di teologia*, 34, 1993, str. 415–439.
- Palanque, J.-R., *Saint Ambroise et l'Empire Romain. Contribution à l'histoire des rapports de l'Église et de l'État à la fin du quatrième siècle*, Paris 1933.
- Paredi, A., *La liturgia del „De sacramentis“*, in: G. Colombo – A. Rimoldi – A. Valsecchi (vyd.), *Miscellanea Carlo Figini*, Venegono Inferiore 1964, str. 59–72.
- Paredi, A., *Sant'Ambrogio e la sua età*, Milano 1994³.
- Pasini, C., *Ambrogio di Milano: azione e pensiero di un vescovo*, Milano 1997.
- Pátková, H., *Česká středověká paleografie*, České Budějovice 2008.
- Perler, O., *L'inscription du Baptistère de Sainte-Thècle à Milan et le De Sacramentis de Saint Ambroise*, in: *RivAC* 27, 1951, str. 145–166.
- Peterson, E., *Pour une théologie du vêtement*, Lyon 1943.
- Petit, F., *Sur les catéchèses post-baptismales de saint Ambroise. À propos de „De Sacramentis“ IV, 29*, in: *RBen* 68, 1958, str. 256–265.
- Piáčková, G., *Světelné atributy Krista v hymnu sv. Ambrože Splendor paternae gloriae*, in: *StTh* 31, 2008, str. 78–96.
- Pizzolato, L. F., *La coppia umana in sant'Ambrogio*, in: R. Cantalamessa (vyd.), *Etica sessuale e matrimonio nel cristianesimo delle origini*, Milano 1976, str. 180–211.
- Pizzolato, L. F., *La dottrina esegetica di sant'Ambrogio*, Milano 1978.
- Pizzolato, L. F., *L'enigma del padre di sant'Ambrogio*, in: *Aevum*, 88, 2014, str. 137–166.
- Prieto Fernandez, F. J., *La Eucaristía en las catequesis mistagógicas de San Ambrosio*, in: *Auriensia*, 9, 2006, str. 61–84.
- Probst, F., *Die Liturgie des vierten Jahrhunderts*, Münster 1893.
- Quasten, J., *Monumenta eucharistica et liturgica vetustissima III. S. Ambrosii Liber de mysteriis – De sacramentis libri sex*, Bonn 1936.
- Quasten, J., *„Sobria ebrietas“ in Ambrosius „De Sacramentis“*. Ein Beitrag zur Echtheitsfrage, in: *Miscellanea liturgica in honorem L. Cunitberti Mohlberg*, Roma 1948, str. 117–125.
- Quasten, J., *The Garment of Immortality*, in: G. Lercaro (vyd.), *Miscella-*

- nea liturgica in onore di sua eminenza il Cardinale Giacomo Lercaro, arcivescovo di Bologna, presidente del „Consilium“ per l'applicazione della costituzione sulla sacra liturgia, I, Roma 1966, str. 391–401.
- Ramsey, B., *Ambrose*, London – New York 1997.
- Ratcliff, E. C., *The Institution Narrative of the Roman Canon Missae: Its Beginnings and Early Background*, in: *SP* 2, 1957, str. 64–82.
- Ratcliff, E. C. – Couratin, A. H., *The Early Roman Canon Missae*, in: *Journal of Ecclesiastical History*, 20, 1969, str. 211–224.
- Reisch, E., *Athletai*, in: *RE* II/2, Stuttgart 1896, sl. 2049–2058.
- Richter, G., *Die Fußwaschung im Johannesevangelium*, Regensburg 1967.
- Riley, H. M., *Christian Initiation: a Comparative Study of the Interpretation of the Baptismal Liturgy in the Mystagogical Writings of Cyril of Jerusalem, John Chrysostom, Theodore of Mopsuestia, and Ambrose of Milan*, Ann Arbor (Mich.) 1993.
- Rivière, J., *Le „droit“ du demon sur les pécheurs avant saint Augustin*, in: *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, 3, 1931, str. 113–139.
- Rivière, J., *Operatorius sermo*, in: *Revue des sciences religieuses*, 14, 1934, str. 550–553.
- Satterlee, C. A., *Ambrose of Milan's Method of Mystagogical Preaching*, Collegeville (Minn.) 2002.
- Savon, H., *Ambroise de Milan*, Paris 1997.
- Savon, H., *Saint Ambroise et les femmes*, in: P. Delage (vyd.), *Les Pères de l'Église et les femmes*, Jonzac 2003, str. 262–276.
- Savon, H., *Doit-on attribuer à Ambroise le „De sacramentis“?*, in: *StAmbr* 6, 2012, str. 23–45.
- Saxer, V., *„Figura corporis et sanguinis Christi.“ Une formule eucharistique des premières siècles chez Tertullien, Hippolyte et Ambroise*, in: *RivAC* 47, 1971, str. 65–89.
- Saxer, V., *Les rites de l'initiation chrétienne du IIe au VIe siècle. Esquisse historique et signification d'après leurs principaux témoins*, Spoleto 1988.
- Sheather, M., *Theory and Practice in Ambrose: De officiis and the Political Interventions of the Bishop of Milan*, in: G. Dunn – W. Mayer (vyd.), *Christians Shaping Identity from the Roman Empire to Byzantium. Studies Inspired by Pauline Allen*, Leiden 2015, str. 167–185.
- Shoger, S., *De Sacramentis into De Mysteriis: Ambrose of Milan as Author and Editor*, in: K. B. Steinhauser – S. Dermer (vyd.), *The Use of Textual Criticism for the Interpretation of Patristic Texts: Seventeen Case Studies*, Lewiston (NY) 2013, str. 269–319.

- Schäfer, T., *Die Fußwaschung im monastischen Brauchtum und in der lateinischen Liturgie*, Beuron 1956.
- Schmitz, J., *Nachwort zu Gamber*, in: *ZKTh* 91, 1969, str. 589.
- Schmitz, J., *Gottesdienst im altchristlichen Mailand: eine liturgiewissenschaftliche Untersuchung über Initiation und Messfeier während des Jahres zur Zeit des Bischofs Ambrosius (obit. 397)*, Köln 1975.
- Schmitz, J., *Einleitung*, in: *FC* 3, Freiburg 1990, str. 7–67.
- Schnurr, K. B., *Hören und Handeln: lateinische Auslegungen des Vaters unsers in der Alten Kirche bis zum 5. Jahrhundert*, Freiburg 1985.
- Schrama, M., *Pietas*, in: *AL* 4/5–6, Basel 2016, sl. 746–749.
- Sieben, H. J., *Ivresse spirituelle. I. Pères de l'Église*, in: *Dictionnaire de Spiritualité*, 7, Paris 1971, sl. 2312–2322.
- Simonetti, M., *Sabellio e il sabellianismo*, in: *Studi Storico-Religiosi*, 4, 1980, str. 7–28.
- Simonetti, M., *La crisi ariana del IV secolo*, Roma 1975.
- Ska, J.-L., *Melchisédech*, in: *DSAM* 10, Paris 1980, sl. 967–972.
- Smith, J. W., *Christian Grace and Pagan Virtue: The Theological Foundation of Ambrose's Ethics*, Oxford 2011.
- Smyth, M., *L'antique prière eucharistique romaine et les autres témoins de cette tradition*, in: *RSR* 88/1, 2014, str. 27–48.
- Smyth, M., *Heurs et malheurs de l'antique prière eucharistique romaine*, in: *RSR* 90/3, 2016, str. 333–356.
- Soler Merenciano, A., *El Sabelianismo en el consilio romano del año 263: la actuación contra Dionisio Alejandrino*, in: *I concili della cristianità occidentale, secoli III–V. XXX Incontro di Studiosi di Antichità cristiana, Roma 3–5 maggio 2001*, Roma 2002, str. 411–420.
- Somenzi, Ch., *Egesippo-Ambrogio. Formazione scolastica e cristiana nella Roma della metà del IV secolo*, Milano 2009.
- Sordi, M., *La concezione politica di Ambrogio*, in: G. Bonamente – A. Nestori (vyd.), *Cristiani e l'impero nel IV secolo*, Macerata 1988, str. 143–154.
- Spinks, B. D., *The Sanctus in the Eucharistic Prayer*, Cambridge 1991.
- Stenzel, A., *Die Taufe: eine genetische Erklärung der Taufliturgie*, Innsbruck 1958.
- Stommel, E., *Studien zur Epiklese der römischen Taufwasserweihe*, Bonn 1950.
- Studer, B., *L'eucaristia, remissione dei peccati, secondo Ambrogio di Milano*, in: S. Felisi (vyd.), *Catechesi battesimali e riconciliazione nei Padri del IV secolo*, Roma 1984, str. 67–79.

- Studer, B., *Der christliche Gottesdienst, eine Mysterienfeier?*, in: *Studia Anselmiana*, 113, 1993, str. 27–45.
- Studer, B., *Ambrogio di Milano, teologo mistagogico*, in: *Vescovi e pastori in epoca teodosiana. XXV Incontro di studiosi dell'antichità cristiana, Roma 8–11 maggio 1996*, II: *Padri greci e latini*, Roma 1997, str. 568–586.
- Talley, T. J., *The Origins of the Liturgical Year*, Collegeville (Minn.) 1991².
- Thompson, T., *On the Sacraments and On the Mysteries*, London 1950².
- Thraede, K., *Zwischen Eva und Maria: das Bild der Frau bei Ambrosius und Augustinus auf dem Hintergrund der Zeit*, in: W. Affeldt (vyd.), *Frauen in Spätantike und Frühmittelalter: Lebensbedingungen, Lebensnormen, Lebensformen*, Siegmaringen 1990, str. 129–139.
- Toscani, G., *Teologia della Chiesa in sant'Ambrogio*, Milano 1974.
- Triacca, A., *La Liturgia ambrosiana*, in: S. Marsili (vyd.), *Anamnesis. Introduzione storico-teologica alla Liturgia*, II, Casale Monferrato 1978, str. 88–110.
- Vinzent, M., *Der Ursprung des Apostolikums im Urteil der kritischen Forschung*, Göttingen 2006.
- Visonà, G., *Cronologia ambrosiana. Bibliografia ambrosiana*, Roma – Milano 2004 (SAEMO 25–26).
- Viviano Vives, A., *Il cristianesimo primitivo fu uno dei culti misterici dell'antichità?*, in: *Pagani e cristiani alla ricerca della salvezza (secoli I–III). XXXIV Incontro di Studiosi dell'Antichità Cristiana, Roma, 5–7 maggio 2005*, Roma 2006, str. 735–752.
- Vogt, H. J., *Coetus sanctorum. Der Kirchenbegriff des Novatians und die Geschichte seiner Senderkirche*, Bonn 1968.
- Vopřada, D., *Planus atque suavissimus doctor. Milánský biskup Ambrož jako kazatel*, in: *Salve*, 18, 2008, č. 1, str. 17–32.
- Vopřada, D., *Svatý Ambrož: biskup a občan*, in: M. Bedřich – T. Petráček – N. Schmidt – B. Mohelník (vyd.), *In Spiritu veritatis. Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*, Praha 2008, str. 613–634.
- Vopřada, D., „*Disciplina arcani*“ ve „výkladu žalmu 118“ sv. Ambrože, in: V. Hušek – P. Kitzler – J. Plátová (vyd.), *Antické křesťanství. Liturgie, rétorika, antropologie*, Brno 2009, str. 35–52.
- Vopřada, D., *Předávání a růst víry u svatého Ambrože I*, in: *Cesty katecheze*, 5, 2013, č. 1, str. 10–13.
- Vopřada, D., *Eucharistie v křestní a celoživotní mystagogii Ambrože Milánského*, in: P. Ambros (vyd.), *Tajemství eucharistie. Pascha, oběť*,

- iniciace a spiritualita. Fórum pastorálních teologů X*, Olomouc 2013, str. 65–82.
- Vopřada, D., *Svatý Ambrož a tajemství Krista*, Praha 2015.
- Vopřada, D., *Mystagogie Výkladu 118. žalmu svatého Ambrože*, Červený Kostelec 2015.
- Vopřada, D., *Augustin a katecheze – jak správně učit?*, in: *Sv. Augustin a vzdělání. Augustiniánská pedagogika. XVI. Augustiniánský týden. 22.–26. dubna 2014. Klášter sv. Tomáše, Praha*, Praha 2015, str. 28–48.
- Vopřada, D., *Křestní a ekleziologická interpretace Velepísně u Quodvult-dea z Kartága*, in: M. Lichner (vyd.), *Patristická a středověká recepce Šalamúna. Kazatel – Príslovia – Pieseň piesní*, Olomouc 2017, str. 119–150.
- Vopřada, D., *Quodvultdeovy předkřestní katecheze a formování křesťanské identity*, in: *StTh* 19, 2017, str. 181–200.
- Vopřada, D., *Kněžství v prvních stoletích církve*, I–II, Praha 2018.
- Vopřada, D., *Svatý Augustin a modlitba Páně*, in: *Svatý Augustin, Promluvy o modlitbě Páně (s. 56–59A)*, přel. D. Vopřada, Praha 2019, str. 5–31.
- Vopřada, D., *Patristický výklad prosby „chléb náš každodenní/nadpodstatný dej nám dnes“*, in: *MKR Communio*, 23/1, 2019, č. 90, str. 20–35.
- Vopřada, D., *La traduzione delle opere di Ambrogio e la ricerca ambrosiana in ceco*, in: *StAmbr* 12, 2019, str. 107–140.
- Vopřada, D., *L'utilizzo della polarità uomo-donna nelle catechesi battesimali di Ambrogio*, in: M. Ghilardi (vyd.), *In masculum et feminam creavit eos (Gen. 1,27). Paradigmi del maschile e femminile nel cristianesimo antico*, Roma 2020, str. 409–417.
- Vopřada, D., *Structure, finalité et datation de l'Expositio psalmi CXVIII de saint Ambroise*, in: *RSR* 94, 2020, str. 195–213.
- Vopřada, D., *Tertuliánův výklad modlitby*, in: *Tertulián, O modlitbě*, přel. P. Koronthály – D. Vopřada, Praha 2020, str. 35–56.
- Vopřada, D., *„Dives misericordiae dives est deo.“ What Makes the Christian Rich according to Ambrose of Milan*, in: *SP*, v tisku.
- Westra, L. H., *The Apostles' Creed: Origin, History, and Some Early Commentaries*, Turnhout 2002.
- Whitaker, E. C., *Documents of the Baptismal Liturgy*, London 1970².
- Williams, D. H., *Ambrose of Milan and the End of the Nicene-Arian Conflict*, Oxford 2002.
- Williams, M. S., *The Politics of Heresy in Ambrose of Milan: Community and Consensus in Late Antique Christianity*, Cambridge 2017.

Použitá literatura

- Yarnold, E. J., *The Ceremonies of Initiation in the De Sacramentis and De Mysteriis of St. Ambrose*, in: *SP* 20, 1970, str. 453–463.
- Yarnold, E. J., *The Awe-Inspiring Rites of Initiation: Baptismal Homilies of the Fourth Century*, Slough 1972.
- Yarnold, E. J., „*Ideo et Romae fideles dicuntur qui baptizati sunt*“. *A Note on De sacramentis, I, 1*, in: *JThS* 24, 1973, str. 202–207.
- Yegül, F. K., *Baths and Bathing in Classical Antiquity*, New York – Cambridge (Mass.) – London 1992.